

Kozma Dezső

Dsida vonzásában

*Megtettem mindent, amit megtehettem,
kinek tartoztam, mindent megfizettem.
Elengedem mindenki tartozását,
felejtésd el arcom romló földi mását.*

(Sírfeleirat)

Köztudomású: Dsida Jenő az első világháborút követően megváltozott történelmi létehelyzetben, az erdélyi (romániai) magyar irodalom hőskorában jelentkezett első verseivel – az Áprily Lajos, Reményik Sándor, Tompa László nevével fémjelzett első évtized végén.

Akárcsak a második írónemzedék (Tamási Áron, Kiss Jenő, Szemlér Ferenc, Horváth Imre, Szabédi László), Dsida is vállalja az 1928-ban induló *Erdélyi Helikon* szellemét, az egyetemes értékeket mindig hordozó transzszilvanizmust. Közben keresi a művészi eszközök új kifejezési lehetőségeit.

Az akkor még fiatal irodalomtörténész, Jancsó Elemér – visszatekintve az első tizenöt évre – jó érzékkel figyel fel Dsida Jenő kivételes formaérzékére, képteremtő fantáziájára, meghitt hangulatú vízióinak varázsára.

Természetesen a Dsida-életmű ma már teljesebben tárulkozik elénk. Olyan szellemi örökségként, amelyben nemzeti (nemzetiségi) és egyetemes emberi, személyes és közösségi, misztikum és mindennapi, halálfélelem és játékosság, klasszikus fegyelmesség és avantgárd: egymást megtermékenyítően lenek egymásra.

A költő születésének századik évfordulóján (az *Európai utas* idejében második számában) a magyar irodalom ismert kutatója, Amadeo di Francesco ilyenképpen ír róla: „Dsida Jenő mindenekelőtt erdélyi költő, erősen kötődik szülőföldje sajátosságaihoz [...]. Mégis tévedés volna Dsida perceptív és kulturális dimenzióját e régió határai közé zárni, hiszen költészete nem regionális költészet, nem akar az lenni, és nem is az.” Dsida azt a Kárpát-medencét idézi meg, amely „képzletben arra vágyik, hogy koncentrikus körökben kiterjedjen a tágabb Közép-Európára, majd egész Európára. [...] Ahogy nem túlzás Dsida üzenetének univerzális dimenziójáról beszélni...”

Kétségteljesen, a „kifinomult” erdélyi költő megbízható kalauz lehet mindazok számára, akik meg akarják érteni a magyar kultúra szerepét a közép-európai kultúrában.

Mi az, amit Dsida Jenő korán megszakadt életéből, lírájából a két szerző (az erdélyi magyar irodalom múltjában otthonos Mózes Huba és a stiliszta Kabán Annamária) az alig 135 oldalt kitevő kiadványban kínál számunkra?

Szükszavúan és némi leegyszerűsítéssel azt mondhatnám: életrajzi élményekre, Dsida költészetének egészére, kéziratos hagyatékára és a szakirodalomra alapozott: *szövegmagyarozatokat*.

A borítón Dsida egyik, 1928 júliusában tartott előadásának címe: (*Vers és lélek*) szerepel, mintegy sugallva, hogy Mózes Huba és Kabán Annamária különös figyelmet szentelnek a szubjektív hangoltságnak. Mintha a kolozsvári Házsongárdi temetőben olvasható *Sírfeleirat* értelmezése is ezt éreztetné: „Bármelyik is a forrás, az ő- és újszövetségi szemlélet

összekapcsolása vonja szoros egységbe az epitáfium sorait, és teszi kétségbevonhatatlan hitelűvé a romolhatatlan, igazi arc megidézését.”

Az első három írás (*A költő életútja, A Dsida-filológia kérdéseiből, Három kötet ívén*) némiképp egymást egészíti ki: az életrajz főbb állomásainak, a Dsida-filológia kevésbé feltárt területeinek és a művészi szemlélet alakulásának avatnak részeseivé. Kiderül, hogy több mint 1200 versből 1997-ig mindössze félszáznyi jelent meg kötetben. (Az 1966-ban Szemlér Ferenc szerkesztésében és terjedelmes bevezetőjével megjelent összeállításból például cenzurális okokból maradtak ki versek. De a prózai írásokat és leveleket tartalmazó későbbi válogatások is a Dsida-filológia „esendő voltáról” árulkodnak.)

A prózai írások közlésének pontatlanságai sem kerülték el szerzőink figyelmét. Sőt Dsidának olyan szövegét (ajánlását) is megismerhetjük, amelyet a költő valamilyen okból utólag törölt. Az egyiket – a *Kóborló délután kedves kutyámmal* – gépiratos változatán olvashatót ide írom: „*Játékos kedvemben írtam ezt a költeményt, mely egy-egy helyen tréfa és fecsegés, máshol az optimizmus naív himnusza. Kutyámnak, akivel meghitt jó barátságban élek, elolvastam. Öneki tetszett. De az olvasók többnyire nem olyan türelmesek, mint a kutyák, és valószínű, hogy megjegyznek e mű szokatlan hosszúságától. Ezért csak azoknak merem szerényen ajánlani, akik különös jókedvükben vannak, tehát bátrak, és mindent meg tudnak bocsátani. A mogorva borulatókkal – szegényekkel – majd máskor beszélgetünk. Addig is békességet kíván mindenkinek: a szerző.*”

A tanulmányok, cikkek jó része a Dsida-versek módszeres, filológiai igényű elemzésével győz meg a „jámbor hangulatú” költő változatos poétikai eszközeiről, formaérzékenységről, nyelvi kultúrájáról, betekintést nyújtva a kutató számára mindig érdekes alkotói folyamat titkaiba. Például abban az elemzésben, amelyben a *Vasárnap* 1928. évfolyamában napvilágot látott, kötetben 1983-ban közölt *Könyörgés csodáért* című verset a kéziratos változattal (ennek címe: *Erdélyi népemért*) hasonlítja össze Mózes Huba. Ugyancsak tanulságos az a mód, ahogyan a Dsida költészetének tisztulásáról tanúskodó kötet (*Nagycsütörtök*) címadó költeményének végleges formájáig eljutunk, ahogyan a költői világkép változásának, a költő sajátjaként megélt krisztusi szenvedés tágabb értelművé válásának is részesei lehetünk. A nem egy válogatásból kimaradt, a nemzeti és egyetemes értéktudat egymáshoz viszonyuló feszültségében fogant *Psalmus Hungaricus* „kettős” értékét intertextuális módszerrel közelíti meg a szerző.

Úgy vélem, a verselméleti tájékozottságról tanúskodó kis kötetnek javára vált volna, ha a szövegnyelvészeti szempontok jobban kiegészültek volna a műveket ihlető élmények, körülmények érzékeltetésével. Már csak azért is, hogy még nyilvánvalóbb legyen (Reményik Sándor egykori szavait kölcsönözve) „*tartalom és forma, élmény és muzsika, belső erő és külső ragyogás*” egyensúlya ebben a költészetben.

Az erdélyi szász Adolf Meschendörfer versének két fordítása (Radnóti Miklós és Dsida átültetései) arra is alkalmat nyújt Mózes Hubának, hogy felhívja figyelmünket az erdélyi költő elmélyültebb tanulmányozást érdemlő műfordítói teljesítményeire, illetve az eredeti alkotások és a más nyelvű tolmácsolások összefüggéseire.

Kabán Annamária és Mózes Huba forrásértékű munkája felhasználható ismereteket kínál Dsida Jenő hívei – versolvasók és irodalmi múltunk bűvárai – számára.

(Kabán Annamária–Mózes Huba: *Vers és lélek*. Dsida Jenő és költészete, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007)